

створенням предметів та явищ, що відповідають цій емоційно — інтелектуальній єдності” [4, 127] . Можливі різні рівні її прояву і задоволення: від амфорного пробудження будь-яким способом ”вгамувати емоційний голод” — до чітких, вивірених естетичною наукою понять про закони краси і творчості, мірила естетичної гідності та художньої досконалості. В цьому випадку принципи відбору складаються на основі орієнтацій, вироблених нонконформною орієнтацією свідомості особистості, і обумовлюються її вихованістю, освіченістю, соціальним і психологічним досвідом [4].

Побудова думок, переконань, ціннісних орієнтацій, ідеалів особистості має пряме відношення до спрямованості у формуванні естетичних інтересів. Вони не можуть бути ізольовані від інших якостей людини і перш за все її світогляду, світовідчуття. Вплив об’єктів не сам по собі формує естетичні інтереси особистості, а саме розуміння їх естетичної цінності як єдності естетичного і морального. Тому ціннісне відображення людиною дійсності відбувається через призму її інтересів. Інтереси і цінності знаходяться в тісній взаємозалежності та взаємозумовленості. Інтерес особистості визначає не тільки предмет відображення, але і створює сферу значень, тому в результаті все, що стає предметом інтересу, набуває особистий, ціннісний зміст, ціннісну характеристику. Він є умовою формування естетичних орієнтацій та їх показником. Естетичний інтерес - це спрямованість думок і почуттів особистості на важливі для неї естетичні цінності, які регламентують, конкретизують, погоджують її інтереси.

Естетичні інтереси існують у двох видах: як об’єктивні суспільні інтереси і як суб’єктивні відображення у свідомості особистості. Будучи наслідком розвитку людського суспільства, естетичні інтереси виступають об’єктивною величиною у ставленні до особистості.

Естетичний інтерес спрямований на засвоєння прекрасного в навколишній дійсності та в мистецтві і формується та реалізується в будь-якій діяльності людини, бо кожна діяльність має в собі елементи прекрасного. Між естетичними потребами, інтересами, смаками існує складна діалектична залежність: вони постійно взаємодіють, переходячи із однієї якості в іншу.

Отже, формування естетичних орієнтацій – тривалий, складний процес. Він включає розвиток здібностей художнього сприйняття, інтересів та потреб для нового спілкування, засобом якого є мистецтво. Це поступовий рух естетичної свідомості, що включає послідовне підняття на більш високі рівні естетичного засвоєння дійсності. Естетична інформація тільки тоді досягає мети і перетворюється у засіб виховання, коли особистість внутрішньо зацікавлена предметом сприймання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Психология искусства -2-е изд. — М.: Просвещение, 1968. — С.236
2. Назайкинский С.В. Оценочная деятельность при восприятии музыки. В кн: Восприятие музыки. — М., 1980. — С.198
3. Каган М.С. Мир общения : Проблема межсубъектных отношений. — М.: Политиздат, 1988. — С. 143.
4. Блахут А.В. Творча здібність: сутність, природа, структура.// Етика, естетика і теорія культури. — 1992. — №37. — С.127
5. Філатова Л.Н. Формирование эстетических потребностей у учащихся старшего школьного возраста: Автореф. Дис..канд.пед.наук: — Л., 1983. — С. 21

Людмила КОНДРАЦЬКА^(ЗМІСТ 224)

Мистецтво і Біблія: педагогічні здобутки культуротворчого діалогу

Аналіз численних варіантів рефлексії на тему антропологічних витоків освіти дає підстави стверджувати, що християнська ідеологія має виразний педагогічний характер. Саме у

контексті біблійної ідеї Божественного блага досліджували визначальні прояви вільної людської особистості не лише теологи Петро Абеляр [1], св.Фома Аквінський [9], Авва Дорофей [3], Микита Стифат [4], неотоміст Марсель Шенно [5], а й педагоги. Серед них – Григорій Сковорода, Костянтин Ушинський, Іван Огієнко, Памфіл Юркевич.

Їх досвід переконує, що вільний людський розум є результатом нескінченного пізнання Божого буття і супроводжується “муками совісті й святкуванням душі” [13] – характеристиками аж ніяк не раціональними. При такому “причащаючому” тлумаченні розуму не людина прагне оволодіти істиною, але істина прагне оволодіти людиною, бо виявлені у пошуках добротворчість і милосердя демонструють цілющу любов Бога і присутність у серці Святого Духа.

На жаль, у сучасному секуляризованому світі гностична особа, засліплена вірою в існування “абсолютного знання” про добро і зло, красу і потворність, самовпевнено претендує на роль, такого собі, супермена і потенційно готова стати терористом. Адже це “знання” зобов’язує знищити щось одне, “покращивши” тим самим буття. При чому, мотивація такого тероризму опускається все нижче (на етнічний, конфесійний, науковий, колегіальний, навіть родинний рівень). У результаті ми невпинно спостерігаємо, як людина попирає моральний закон і нехтує дароване їй право на благодатне творче ставлення до оточуючого світу. Якщо першу гуманістичну втрату частково можна поновити з допомогою тієї ж віри й релігії, то як бути з другою? Очевидно, необхідно знайти феномен, який вміщує творчий потенціал єднання Бога і світу – цих “двох безодень, між якими розп’ята Душа” [9, 37]. Погляди багатьох учених тут справедливо спрямовані до мистецтва. Бо лише воно – “вічночасове, божественно-сподвижницьке; бо світ мистецтва – вічне Прагнення і Воля, вічна Творчість і Воскресіння” [12, 479]. Звідси – обумовленість рівноправної участі мистецтва у діалозі із християнською ідеєю про з’ясування шляхів, що ведуть людину до осягнення Найвищого Блага.

Дана проблема стала предметом часто взаємозаперечуючих рефлексій у філософії [2, 12, 15, 17], теології [1, 5, 6, 9, 14], мистецтвознавстві (зокрема працях Боеція, Макробія, Августина, Фр.Шіллера, В.Гете, Х.Ортеги-і-Гассета, Д.Степовика та ін.). Однак у теорії й практиці мистецької освіти відповідна галерея й досі пустує. Між тим, актуальність означеної проблеми є беззаперечною, і, перш за все, з огляду на пріоритети національної української ментальності.

Отже, на часі – перегляд не лише змісту навчально-методичної літератури з фахових дисциплін у вищих та середніх спеціальних мистецьких та мистецько-педагогічних закладах, а й критичне переосмислення методологічних підвалин мистецької освіти у національній школі взагалі. На шляху реалізації даного завдання автором вже здійснено перші спроби [10; 11]. Наступним кроком у цьому напрямку, як нам видається, має бути з’ясування більш вузького аспекту проблеми: специфіки художнього пізнання мистецтва через призму християнської ідеї та його вплив на духовне становлення особистості.

Початковим етапом такого підходу, гадаємо, стане розгляд питання про ставлення Біблії до різних видів мистецтва та його морально-естетичне значення.

Ті, кому здається, що Святе Писання заперечує мистецтво, вказують, в першу чергу, на декалог: “Не робитимеш собі ніякого тесаного кумира, ані подобини того, що вгорі, на небі, ні того, що внизу, на землі, ні того, що попід землею, у водах. Не падатимеш перед ними ниць і не служитимеш їм, бо Я Господь, Бог твій, Бог ревнивий (Вихід, 20:4-5). Однак, перш ніж стверджувати це, пропонуємо інший фрагмент Закону. Він, на нашу думку, допоможе зрозуміти справжню сутність другої заповіді. Отже: “Не робіть собі кумирів, ні тесаних ідолів, ні стовпів не ставте собі, ні каменя з образами нехай не буде у вашій землі, щоб перед ними падати ниць; бо Я – Господь, Бог ваш” (Левіт, 26:1). Цей фрагмент дає підстави зробити висновок, що Писання заперечує не саму художню творчість, зокрема образотворче мистецтво, але поклоніння їм. Таким чином, заповідь спрямована не проти мистецтва, але проти обожнювання його і всього, що створено руками людини.

На користь сказаного допитливий читач може використати інший приклад. Відомо, що на горі Синай Бог одночасно з виголошенням десяти заповідей наказав Мойсею побудувати скинію із застосуванням усіх видів образотворчого мистецтва. Більше того, він навіть подав зразок цієї скинії: “Зробиш кивот з дерева акації; два лікті з половиною завдовжки, півтора лікті завшир і півтора лікті заввиш. І облицюєш його ширим золотом... і на верху обведеш

його кругом золотою листвою. Вишлеш чотири каблучки з золота і поприкріплюєш по чотирьох рогах його... виготуєш двох золотих херувимів кутим поробленням... і простягатимуть херувими крила вгору, покриваючи ними віко ..." (Вихід, 25:10-22). Увагу в даній skinії привертає "ескіз" світильника: "Виготуєш світильник чеканий із золота чистого; стебло його, вітки його, чашечки його, бруньки і квіти його мусять бути одноліті. Три вітки з одного боку його і три вітки з другого боку. Три чашечки, як мигдалевий цвіт, з брунькою і квіточкою повинні бути на одній вітці, і три чашечки – на другій" (Вихід, 25:31-33). Не менш цікавим є опис священничих риз до skinії: "Ось які ризи нехай справлять: нагрудник і ефод, верхню ризу – хитон мережаний, митру й пояс... Вони візьмуть на те золота й блакиту, порфіри й кармазину та тонкого полотна... І зробиш верхню ризу всю з блакиту... По краях її зробиш гранатові яблучка з блакиту, порфіри і кармазину... і дзвіночки золоті проміж ними навкруги" (Вихід, 28:4-35).

Отже, святі речі Бог наказує прикрасити зображеннями дарів природи, тобто образів краси земної, більше того, яблука, згідно його вказівки, мають бути неправдоподібного блакитного кольору. Тобто, пропонується свобода творчості і заперечується "фотографічність" мистецтва, але не саме мистецтво.

Ідея побудови храму також належить не людині. Як згадується у Хроніці, Давид віддав Соломону "начерк всього, що було в нього на душі – для різних частин храму" (Хроніка 1, 28:11-12). Далі у 19-му вірші читаємо: "Усе це, всі роботи, що були в начерку показав йому (Соломону – К.Л.) в запису, що був від Господа". Як бачимо досвід Давида у будівництві храму був не лише релігійним, але й включав певні математичні одкровення. То яким же повинен був стати храм? Подив викликає наступне посилання: "Головний дім покрив кипарисовим деревом і обклав його чистим золотом, а зверху вирізьбив пальми та завитки розквітаючих квітів для краси" (Хроніка 2,3:6). Звернімо увагу, що у використанні коштовностей і рельєфних зображень не було ніякої прагматичної мети, ніякої доцільності. Бог просто хотів зробити храм красивим. Підтвердження цьому знаходимо у 15-17 віршах Хроніки 2, де читаємо: "А перед храмом зроби два стовпи, і ланці як у святилищі, і поклади поверх стовпів, і зроби сто гранатових яблук, і причеши їх до ланців". Отже, колони не підтримували архітектурну конструкцію, а значить нічого не важили з погляду інженерної доцільності. Їх було встановлено з метою окраси, бо так звелів Бог.

Ще один приклад. У четвертій главі Хроніки 2 йдеться про спорудження Соломоном величезного жертовника і "моря литого", круглого, в десять ліктів від краю до краю. Воно стояло на 12 литих волах, розташованих трійками по чотири сторони світу; "було завтовшки в долоню і краї його були зроблені, як краї чаші, на зразок розквітлої лілеї" (Хроніка 2, 4:5). Отже, храм, окрім рельєфного зображення херувимів – образу світу невидимого, був прикрашений різьбленими квітами, яблуками й волами – образами рослинного й тваринного світу, тобто світу видимого; і все це – задля краси. Вона – символ великої таїни гармонійності Богом створеного світу. І за це хвала Богу!

Предметом образотворчого мистецтва, яке описане у Біблії, є не лише релігійні сюжети. Адже християнським мистецтвом робить не тема, а ставлення до неї. Так, у Першій книзі царів подано опис престолу Соломона – один із небагатьох прикладів світського мистецтва того часу. "І зробив цар великий престіл із слонової кости і обклав його чистим золотом, і були по обидва боки два живих леви. І ще 12 левів стояли там на шести сходах по обидва боки" (Царі 1, 10:18-20).

Звертається увага і на вирішення певних технологічних проблем під час створення мистецьких зразків. Подібно до Мікеланджело, котрий своїми руками видобував мармур із величезних флорентійських кар'єрів, давньоіудейський майстер відшпывав бронзу у місці "між Сокхофом і Цередою", де глина найбільш підходила для надання правильної форми його моделі. Ось так, ненав'язливо читач підводиться до осмислення думки: світ вічний; проблеми, які постають перед людиною, теж одвічні; вони об'єднують всіх людей землі, якщо їх вирішення базується на взаєморозумінні і братерстві.

Біблія не заперечує й інших видів мистецтва. Найбільш очевидним є її зв'язок із поезією. Звернімося до, так званих, поетичних книг Старого Завіту – Книги Іова, Псалмів, Приповістей Соломона, Книги сина Сираха, Книги Мудрості і, нарешті, Пісні пісень. Вони репрезентують

два жанрових різновиди біблійної поезії: дидактику (Книга сина Сираха) та лірику (Пісня пісень). Щодо поетичної конструкції, дані поезії відзначаються традиційним для давньоєврейської літератури паралелізмом. Сутність його полягає в наступному: вірш складається з двох рівнолежних рядків, причому другий, становлячи своєрідну симетрію з першим, перефразовує його думку. Наприклад, “Словом Господнім створене небо, і подихом уст його – вся його оздоба” (Пс., 33:6). Як бачимо, “Подих уст” у другому порядку – те саме, що й “слово” у першому. Метафоричний синонім не лише повторює, але й підкреслює і подає у новій площині однорідне поняття. Тим самим, паралелізм зосереджує увагу читача на розумінні священного тексту. Поетичний склад давньоєврейського вірша унормовується наголошеними складами, число яких коливається між 2 та 5 у рядках засадничо різної довжини (на противагу європейській, силабо-тонічній, поезії). Цей поетичний прийом не заважає, зрештою, широко відображати об’явлене побожне повчання.

Одна із найпрекрасніших ліричних поем – Пісня пісень Соломона. Вона символічно відображає любов між Христом і церквою, оскільки християнські стосунки між чоловіком і жінкою повинні відповідати відносинам Христа і церкви. Бог задумав, щоб любов чоловіка до жінки завжди була такою ж як любов Бога до людей. Ось чому Пісню Соломона Він помістив у Своє Слово – Біблію. Однак, вся людина, в єдності душі і тіла, створена для того, щоб любити Бога. Важливим є кожний аспект людської природи. Краса інтимних стосунків одного чоловіка і однієї жінки не є у цьому винятком. Тому любовна лірика не суперечить Богу. Та й поетична майстерність, з якою написана Пісня вражає своєю філігранністю. Це прагнення до досконалості – прекрасна хвала Богу.

Окремо слід охарактеризувати ту частину Старого Завіту, яка традиційно називається Пророками писаннями. З літературного погляду – це велика поезія. Пророки були визначними поетами і свого часу, і у світовому масштабі. До речі, слово “пророк” (по-давньоєврейськи — “набі”, по- грецьки – “профетос”) означає: той, хто покликаний говорити від іншої особи, герольд, вісник. При чому, пророк – не просто провидець (провидіння майбутнього – лише одна із граней пророчого служіння). Пророк – дивовижна людина, у якій поєднується яскрава людська самосвідомість і голос Божий. Хоч і великими були досягнення філософії, політики, науки, релігійних діячів того часу, але жоден з них не бачив майбутнього для людства. Саме пророкам відкрилось дещо незвичне: вони побачили світ, що летить до мети, як стріла, пущена невідомою таємничою рукою; вони першими зрозуміли, що тільки тоді життя у цьому світі має смисл, якщо за ним стоїть Дух. Саме тому Книги пророків вражали наступні століття і тисячоліття. Згадаймо шевченківських “Ісайю” і “Плач Єремії”, пушкінського “Пророка”, високохудожню поезію Василя Стуса; згадаймо пророка Моїсея, вирізьбленого на плафоні Сикстинської капели, містичні образи пророків у Врубеля, нашого Василя Бойчука і т.п.

Початок пророчої літератури поклав Амус. Він був прогнаний, але учні зберегли усі його промови. У них пророк високопоетичним словом закликав служити Творцю, перш за все, віддаючись його волі своїми моральними зусиллями, перед наближенням грізного Суду. Цікаво, що Суд пророк розуміє як безсмертну, безконечну Божу любов, яка йде до людини, зустрічає її і, коли торкається її, “спалахує блискавка, бо світло торкається пільми, чисте – з не чистим, зло – з абсолютним добром” (Амус, 5). Без такого розуміння Судного дня важко збагнути художній зміст моцартівського і вердієвського “Реквіємів”, бетховенської “Урочистої меси”, фіналу його Дев’ятої симфонії, численні малярські й скульптурні спроби його втілення.

У VIII ст. до Різдва Христового приходять пророк Осія – священник, людина ніжної душі і трагічної долі. Він продовжував усім серцем любити дружину, що зрадила й покинула його, і готовий був прийняти її назад, у свій дім. Народ відвернувся від нього, але Бог відкрився йому як вічна Любов. Осія талановито символічно описує свою особисту драму, а з ним – і Боже страждання. Виявляється, що той, Хто стоїть над світом, страждає за нас, що ми йому потрібні, а наша зрада, наш відхід від Нього постають для Нього невимовним болем. Пророк виголошує Його безсмертні слова: “Бо Я бажаю милости, а не жертви” (Осія, 6:6).

Ця ідея дістала ще більш яскравопоетичне вираження у наступного пророка – Єремії. Його “Плач” – справжня перлина світової трагічної поезії:

“Ти ж бо, Господи, повіки перебуваєш;
престол Твій з роду й до роду.

Чому Ти нас назавжди забуваєш
і нас так надовго покидаєш?
Наверни нас, Господи, до себе,
і ми повернемося:
обнови наші дні, як було колись.
Невже Ти зовсім нас відкинув,
на нас без міри прогнівився?
(Плач Єремії, 5: 19-22)

В іншій книзі пророка Єремії “герой-зрадник не зі своєї волі” виголошує палке пророцтво про Надію, за 500 років до нашої ери вішуючи: люди зруйнували закон і Завіт Творця між ними і Богом, але прийде новий час, коли Бог ухвалить із людьми Новий Завіт, і він буде накреслений не на “скрижальях кам’яних, а в серці людському” (Єремія, 31:31).

У тому ж VIII ст. до н.е. з’являється один із найвеличніших пророків – Ісайя. Якщо поезія Амуса вчить про Божий суд, а поезія Осія навчає про Божу любов, то Ісайя говорить про спасіння, яке несе світу Слуга Господній (Ісайя, 42:1-4). Від чого спасіння? Від царства безумства і п’яних, війни і зла. Хто цей Слуга Господній? Месія, Христос. Він приходить як “муж скорботи”: “він, мов той пагін, виріс перед нами, мов корінь землі сухої. Не було в ньому ні виду, ні краси... Зневажений, останній між людьми, чоловік болів і ми його нізачо мали” (Ісайя, 53: 2-3). Цікаво, що ці слова виголошуються від особи царів земних, котрі постають, як хор у античній трагедії. Далі вони говорять: “Він взяв на Себе наші немощі, і поніс наші хвороби, а ми думали, що Його покарано, що Бог його побив і принизив. Він же був поранений за гріхи наші, і роздавлений за беззаконня наші. Кара, що нас спасає, була на Ньому, і ранами Його ми зцілились” (Ісайя, 53:5). Цей фрагмент не лише захоплює нас своїм високим поетичним стилем, але й є визначним для розуміння всієї сутності пророчого руху. Адже пророки були живою совістю народу, і як завжди буває у таких випадках, їх чекала доля Касандри. Вони говорили про те, що коли люди не навернуться до Бога, буде катастрофа. Вони виголошували це тоді, їх слово звучало тому, їх слово звучить і нині. Безсмертне поетичне пророцтво велета духу – Кобзаря не змогло відвернути національної катастрофи, розбившись об скам’янілі душі своїх нащадків. Ліна Костенко попереджала про назрівання екологічної катастрофи як наслідок “душевного Чорнобилю”. А ми зневажили просту істину: коли людина попирає духовні цінності, їй, врешті-решт, прийдеться розпачуватись за це. Такий вже моральний світопорядок.

На схилі віку Ісайя виголошує грікі слова і все ж не втрачає надії: він “бачить”, що приходить час (прийде неодмінно!), коли люди “перекують мечі на орала”, скінчиться зло на землі, і “вовк ляже поруч з ягнятком” (Ісайя, 11:6). Завершує своє пророцтво Ісайя славнозвісною метафорою: “дитя буде гратися біля нори гадюки, і ніщо йому не зашкодить” (Ісайя, 11:8). Отже, природа стане другом людини, і буде новий Едем.

На увагу, безперечно, заслуговує й пророцтво Єзекиїла. Він поетично змальовує фантастично-казкові картини, в яких у метафоричній формі зображає трагічне видіння: Дім Божий, Храм покидає сяюча хмаринка – Дух Божий, слава Господня. Вона відпливає далеко на схід, у Месопотамію. Сюди ж з півночі летить вогняна космічна колісниця, підтримувана чотирма херувимами. Вони – символи усіх живих істот, колісниця – символ Ковчегу незримого Творця. Бог являється пророку і говорить, що святиня покинула зруйноване і забуте Богом місто, але вона – разом з церквою, разом з народом Божим (Єзекиїл, 10).

Не заперечується Біблією і музика. Один із краших зразків присутнього у Святому Писанні музичного мистецтва – двоголосна пісня Маріам, заспівана євреями після визволення їх від військ фараона: “І взяла Маріам-пророчиця, сестра Ааронова, в руку свого тимпана і вийшли за нею всі жінки з тимпанами і хороводними піснями й танками. І заспівала Маріам разом з ними: співайте хвалу Господу, бо високо вознісся Він” (Вихід, 15:20-21). Радістю перемоги сповнене й виконання стансів чоловічим хором на чолі з Мойсеєм (Вихід, 15:1-18).

Дещо іншою мотивацією зумовлено такий же, урочисто-піднесений характер Давидових псалмів: музика є невід’ємною частиною богослужіння. У першому розділі Хроніки читаємо, що Давид призначив у храм “чотири тисячі прославляючих Господа на музичних знаряддях, які він зробив для уславлення” (Хроніка I, 23:5). Далі літописець додає: “І розділив їх Давид на

череди за синами Левія – Гершоном, Каафом і Мерарі” (Хроніка I, 23:6). Іншими словами, Давид розділив співаків на хорові групи.

Ще приклад. Під час жертвопіднесення Єзекиїл “поставив левитів у домі Господньому з кімвалами, псалтирями і цитрами, згідно уставу Давида і Гада, і Натана-пророка, так як від Господа був устав цей через пророків Його. І стали левити з музичними знаряддями Давидовими і священники з сурмами” (Хроніка II, 29:25-26). Потім “наказав Єзекиїл вознести всеспалення на жертвник. І в той час, як почалось всеспалення, почалися співи Господу, при звуках сурм і знарядь Давида, царя Ізраїлю” (Хроніка II, 29:27-28). Могутність звучання можна лише уявити; усвідомлення краси передбачає й усвідомлення свободи перед Богом.

У Священному Писанні згадуються ще два види мистецтва. Перший – театр. У Книзі пророка Єзекиїла читаємо: “І ти, син людський, візьми собі цеглину і поклади її перед собою, і накресли на ній місто Єрусалим. Споруди проти нього облогу: збудуй проти нього рухомі башти, і зроби вапи навколо нього і порозставляй табори проти нього, і постав навкруги тарани проти нього. І візьми собі залізну дошку, і постав її, неначе залізну стіну між тобою і містом, і зверни до нього обличчя своє, і воно буде в облозі. Це буде ознаменуванням дому Ізраїлевому” (Єзекиїл, 4:1-3). Що це, як не звичайна театральна постановка? На “цеглині” в якості декорацій були зображені обриси Єрусалиму, щоб люди вірно зрозуміли, що хотів показати Єзекиїл. Єрусалиму загрожувала облога і волею Бога народ був попереджений з допомогою театралізованого дійства. Єзекиїлу було наказано розігрувати це дійство кожного дня на протязі року. Весь цей час пророк зображав драматичну виставу на тлі відповідних декорацій, щоб Ізраїль зрозумів: Бог збирається звершити над ним Свій суд.

Інший вид мистецтва, згадуваний у Святому Писанні, – танець. Найбільш яскравий приклад схвального ставлення до танцю знаходимо у Псалмах Давидових. У них йдеться про те, як Ізраїль закликає восхваляти Бога: “Хваліть ім’я Його з хороводними танками, на тимпанах і арфах та співайте йому” (Псалми, 149:3). Ще приклад: “Хваліть Його звуками рогу, хваліть Його тимпанами, на арфі і гуслах, і хороводними танками; хваліть Його на струнах і сопілці, на гучних кімвалах” (Псалми, 150:3-5). Більше того, деякі історичні епізоди показують, що Бог був задоволений танцями людей. Наприклад, знаменна подія перенесення Давидом Господнього ковчегу до Єрусалиму (Цар II., 6:14-16).

На завершення пропонуємо звернути увагу на подані нижче рядки із Одкровення Іоана Богослова: “Бачив я ніби море скляне, змішане з вогнем, і переможців над звіром, і над образом його, і над клеймом його, над числом імені його, – стоять на морі скляному, маючи гусла Божі. І співають пісню Мойсея, слуги Божого, і пісню Агнця, говорячи: “Великі і чудесні діла Твої, Господи, Боже Вседержителю; праведні й істинні шляхи Твої, Царю святих” (Одкр., 15:2-3). Вони переконують: мистецтво не зупиняється біля воріт Царства Небесного. Воно входить у його межі, стаючи органічною частиною. Тому-то найвища цінність мистецтва полягає в тому, що воно суть образу Божого, найвищого Творця, а значить слугує могутнім засобом трансляції ідей добра, правди, самопожертви в ім’я ближнього і любові. Бо художник – істота, котра піднімається над своєю біологічною і соціальною природою у небесну височінь. Лише ці безмежні обрії дозволяють крилам духу його розкритись у всій повноті. Причому, незалежно від того чи усвідомлює художник це як релігійне пізнання, чи дає йому інші назви, – саме в такий спосіб він знаходить віру у сенс життя. І це не просто сліпа віра. Вона не може створити такі прекрасні плоди культури, якими були Григорій Сковорода і Тарас Шевченко, Андрій Рубльов і Федір Достоєвський, Данте, Паскаль, Блаженний Августин і багато інших. Справа в іншому: без духовності у людини немає майбутнього, бо людина створена як явище Духа у Всесвіті, як відображення Таїни, котра створює весь світ. Ось чому так переконливо нині лунають слова Олександра Меня: “Якщо ми, люди, зрадімо своєму покликанию, Бог створить нове людство. Потрібно щоб цього не сталося”. Ось істина, до пізнання якої повинна прагнути культуротворча свідомість особистості.

Необхідність особистісного осмислення поданих вище “точок подивування” (за В.Біблером) майбутніми вчителями й учнями на заняттях дисциплін художнього циклу вимагає зміни педагогічних технологій, конструювання і упровадження нових методик викладання і, таким чином, подолання стереотипів художньо-педагогічного мислення. Лише за таких умов культуротворчий діалог Біблії і мистецтва буде мати глибокий світоглядний вплив.